

РОЗДІЛ 12 ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

УДК 340.12

ПРАКСЕОЛОГІЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ В УКРАЇНІ

PRAXEOLGY INTRODUCTION JUVENAL PRACTICE IN UKRAINE

Зубрицька О.В.,

*аспірант кафедри теорії та історії держави і права,
конституційного та міжнародного права*

Львівського державного університету внутрішніх справ

У статті характеризуються праксеологічні засади впровадження ювенальної практики в Україні в межах філософсько-правового дискурсу. З'ясовано, що для того, щоб ювенальна практика в Україні була впроваджена та діяла в майбутньому, нині варто почати виконувати комплекс заходів, покликаних створити підґрунтя для її ефективного функціонування. На нашу думку, у першу чергу варто до роботи в системі ювенальної практики залучати працівників із високим рівнем професіоналізму, які володіють професійною етикою та культурою, мають досвід роботи з дітьми та пройшли відповідне стажування; підвищити якість роботи законодавчого органу, наслідком чого стане підвищення якості нормативно-правових актів, які приймаються (зокрема і в сфері захисту дітей та дитинства) шляхом реформування судової та правоохоронної систем досягти підвищення рівня довіри населення до правоохоронних органів та ін.

Ключові слова: праксеологія, аксіологія, правоохоронні органи, ювенальна практика, філософія права.

В статье характеризуются праксеологические основы реализации ювенальной практики в Украине в рамках философско-правового дискурса. Выяснено, что для того, чтобы ювенальная практика в Украине была реализована и действовала в будущем, сегодня необходимо начать выполнять комплекс мероприятий, призванных создать основу для ее эффективного функционирования. По нашему мнению, в первую очередь нужно: к работе в системе ювенальной практики привлекать работников с высоким уровнем профессионализма, обладающих профессиональной этикой и культурой, которые имеют опыт работы с детьми и прошли соответствующую стажировку; повысить качество работы законодательного органа, что влечет повышение качества нормативно-правовых актов, принимаемых (в том числе и в сфере защиты детей и детства) путем реформирования судебной и правоохранительной систем добиться повышения уровня доверия населения к правоохранительным органам и др.

Ключевые слова: праксиология, аксиология, правоохранительные органы, ювенальная практика, философия права.

The article describes the praxeological foundations for the implementation of juvenile practice in Ukraine within the framework of philosophical and legal discourse. It is clarified that in order for juvenile practice in Ukraine to be realized and acted in the future, today it is necessary to start implementing a set of measures designed to create the basis for its effective functioning. In our opinion, first of all it is necessary: to work in the system of juvenile practice to attract workers with a high level of professionalism, having a professional ethic and culture, who have experience working with children and have passed appropriate training; Improve the quality of the work of the legislature, which entails an improvement in the quality of legal acts adopted (including in the protection of children and childhood) by reforming the judicial and law enforcement systems to increase the level of public confidence in law enforcement agencies, etc.

Key words: praxeology, axiology, law enforcement agencies, juvenile practice, philosophy of law.

Постановка проблеми. Кінець ХХ ст. ознаменував собою початок існування нового суспільства – інформаційного, тобто суспільства, в якому основна роль відводиться знанню та можливостям його отримання. Однак з'явилося й розуміння того, що прогрес техніки, науки, суспільства неможливий, якщо не дотримуватися тих правил, за якими люди будували свої стосунки впродовж сотень років. Ще одним кроком людства на шляху до гуманізації життя стало звернення до релігії, яка давала знання про рівність людей, принципи ненасильства, поваги, гідності людини тощо.

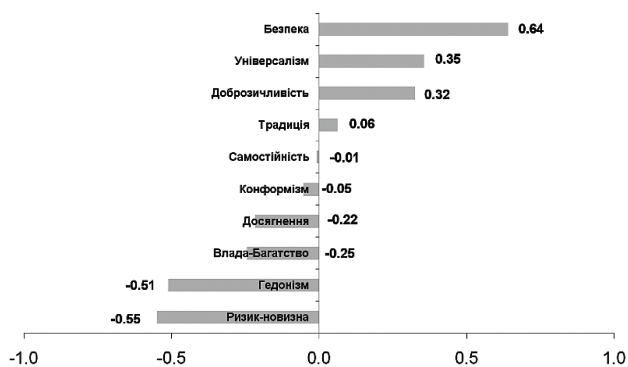
Стан опрацювання. Задекларовану в темі наукової розвідки проблему досліджували В.С. Бліхар, А.І. Бойко, О.В. Гришук, П.В. Поліщук, В.Ю. Степанов, О.В. Шумейко тощо.

Метою статті є філософсько-правове дослідження праксеології впровадження ювенальної практики в Україні.

Виклад основного матеріалу. У нове століття більшість людей вступала з чітким усвідомлення необхідності змін, починаючи від основ щоденних вчинків та поведінки людей і закінчуючи міждержавними відносинами, усвідомлюючи важливість гуманізації людських стосунків, ставлення до природи, певного коригування ієрархії цінностей із метою повернення до моральних витоків людства. Однак початок ХХІ ст., попри численні прагнення та очікування, не приніс людству жодних змін у системах, що обслуговують відносини «людина – людина», «людина – природа», «людина – держава». Так, за даними соціологічного дослідження, проведеного

Центром соціальних та маркетингових досліджень «Соціс» [1] у 2015 р., до ієрархії цінностей українців належать: безпека – 1 місце, 2 і 3 сходинки посіли універсалізм та доброзичливість. За отриманими даними було створено ієрархію цінностей пересічного українця. Вона відображена нижче (найменше від'ємне число має, відповідно, найменше значення).

Ієрархія цінностей пересічного українця

У цьому контексті доводиться констатувати, що матеріальна складова життя для українців не стоїть на першому місці, також наші співвітчизники не схильні до проявів гедонізму та намагаються уникати ризик-новин. Безпека як цінність займає першу сходинку завдяки подіям, які відбуваються на сході та півдні нашої країни, вони показали нездатність влади захистити не лише свої території, а й людей [2, с. 135–137; 3, с. 75–81; 4, с. 16–23; 5, с. 98–106].

Системна криза, що охопила чи не всі галузі життєдіяльності суспільства, вимагає пошуку та запровадження таких способів організації життя людей, які б водночас задовольняли їх потреби у суспільстві, що стрімко розвивається, і сприяли відродженню та усвідомленому використанню у щоденній поведінці морально-етичних цінностей людства. Нині в українському суспільстві часто спостерігаються прояви нігілізму. Вони торкаються як питань ставлення людей один до одного, так і їх ставлення до держави як системи інститутів та органів. Перш за все, є дві основних причини таких явищ: перша – духовний рівень життя населення, друга – соціально-економічна сторона життя суспільства.

Низький соціально-економічний рівень життя населення дуже часто відтісняє духовну складову частину життя людини на другий план. У прагненні до покращення добробуту, підвищення економічного рівня життя втрачається бажання до сприйняття духовних надбань. Адже духовна складова частини добробуту населення, яка виражається у культурі, має не менше значення, оскільки виступає творцем норм та моделей поведінки, які з часом приймаються суспільством та державою і стають юридично закріпленими. Г.В. Осипов зазначає: «Культура надає всьому суспільству, соціальним групам, індивіду нормовані способи організації поведінки, формування своїх емоцій, оцінок і почуттів. Через культуру кожна людина отримує можливість усвідомлювати себе членом масштабної спільності, маркувати своє

оточення самотніми ціннісно-символічними знаками, відображати своє індивідуальне Я. Культура укладає в особі тривалі механізми самоадаптації суспільства до мінливого середовища існування, які дають змогу конкретному народу стимулювати свою практику, залишаючи в минулому традиції, стверджуючи нові поведінкові й духовні норми. Хоча в культурі міститься колосальний обсяг матеріальних предметів, діють численні суб'єкти соціальної активності, її іноді прирівнюють лише до семантичного виміру смислової, оціночної і символічної основи діяльності людей. Справді, життя людини і різноманітні форми його активності тривають у межах певної семантики. За історичного розвитку суспільство розширює культурно-семантичні рамки, одночасно зберігаючи низку традиційних смислів, духовних цінностей минулого» [6, с. 137–138].

Власне нівелювання духовної складової частини життя людини часто стає причиною порушення закону [7, с. 199–200]. Людина втрачає моральні орієнтири, ті основи, на яких необхідно формувати поведінку та будувати своє життя. Якщо доросла людина може протистояти таким негативним явищам наявністю власної системи морально-етичних цінностей, якою вона керується здійснюючи вчинки, у дітей ця система ще перебуває у стані становлення, формування. Діти вимагають особливого ставлення, відмінного від ставлення до дорослої людини. Причиною цьому є вікові та психологічні особливості дитини. Саме тому і постає необхідність у впровадженні ювенальної практики в Україні. Процес її впровадження не стане одноетапним актом, а може затягтися на кілька років, оскільки перед запровадженням на законодавчому рівні системи ювенальної юстиції, на нашу думку, необхідно об'єднати зусилля науковців та практиків у таких галузях, як право, психологія, педагогіка, а разом і: вивчити досвід зарубіжних держав, у яких успішно функціонує система ювенальної юстиції; з'ясувати основи, на яких вона постала, провести дослідження з метою отримання інформації про ставлення до неї як самих дітей, так і дорослих; дати законодавчо закріплене визначення поняттям «ювеналістика», «ювенальна система», «ювенальна практика», «ювенальна юстиція»; на основі опитувань з'ясувати проблемні питання та недоліки у роботі органів і установ, які працюють із дітьми та мають на меті захищати, відстоювати їхні права тощо. Після цього доцільно проаналізувати результати та сформувати певні рекомендації з метою удосконалення роботи у цій сфері; організувати навчальні курси, тренінги для спеціалістів, які працюватимуть у сфері ювенальної юстиції; під час навчання особливий акцент зробити на освоєння нових знань у галузі психології дитячого та підліткового віку, а також методів роботи з дітьми, які перебувають у конфлікті із законом; провести низку порівняльно-правових досліджень із метою формування теоретичних положень ювенальної юстиції, розроблення правил діяльності органів і установ, метою діяльності яких є захист, відновлення прав дітей, проведення наглядових дій щодо

недопущення порушень прав дітей та профілактика таких порушень; на основі вивчення зарубіжного досвіду, підсумків дослідницької роботи та експериментів виокремити форми і методи роботи з дітьми, які перебувають у конфлікті із законом, що сприятимуть вихованню правосвідомих та правослухняних громадян; на підставі висновків проведеної роботи окреслити перспективи розвитку ювенальної юстиції в Україні.

Усі ці кроки потрібно здійснювати не як окремі етапи впровадження ювенальної практики, а одночасно в кожному із вказаних напрямів. За таких умов можна буде досягти очікуваного ефекту за більш короткий термін.

Період України після розпаду Радянського Союзу характеризувався повною трансформацією суспільства. Так, А.І. Бойко виділяє такі ознаки зміни суспільства: «1) радикальну зміну принципів соціального устрою у всіх сферах життя суспільства; 2) руйнування (повне чи часткове) старих соціальних інститутів; 3) виникнення соціальних ніш, що не контролюються державою (в економіці, ідеологічних процесах, соціальній та політичній сферах життя суспільства); 4) злам ідеологічних традицій, розмивання моральних норм, правовий нігілізм, заперечення необхідності державної релігії чи політичної ідеології, соціального міфу, які об'єднують та мобілізують маси; 5) кризи всіх сфер функціонування суспільства як результат нігілізму у ставленні до попереднього соціального досвіду перетворення суспільства; 6) соціальну неефективність перетворювальної енергії соціальних об'єктів, ірраціональність соціальних процесів, особливо на початкових етапах трансформації суспільства; 7) актуалізацію ідей націоналізму, сепаратизму, сектантство; 8) свобода тут розглядається як фундамент суспільства, що формується» [8, с. 24]. Лише пройшовши всі ці ознаки як своєрідні етапи, ми зможемо створити нове суспільство, до якого прагнемо, – громадянське суспільство та правову соціальну державу. У такій державі кожна людина, її життя, свободи, права, честь і гідність визнаються найвищою цінністю, на яку ніхто не має права зазіхати, а будь-яке посягання карається.

Соціально-економічні проблеми держави мають вплив не тільки на доросле населення країни. Вони відображаються і на дітях як найбільш вразливій категорії населення. Це відбувається, насамперед, через атмосферу відносин у сім'ї, навчальному закладі, під час спілкування з однолітками. Тому, долаючи соціально-економічні проблеми держави, ми одночасно зможемо подолати їх у сім'ї шляхом збільшення рівня доходу, гарантуванням якісного медичного обслуговування, безплатного навчання і т. д.

Ще однією проблемою, з якою стикаються люди за певних нововведень, є низький рівень професійної культури спеціалістів, які починають працювати у цій галузі. Це особливо актуально під час роботи з дітьми, оскільки діти потребують особливого підходу через неповну сформованість психіки. Професійна культура є різновидом культури особистості,

що охоплює набір професійних та особистих якостей людини, які сприяють виконанню професійних обов'язків та функцій на високому рівні. Спеціаліст, який володіє професійною культурою, прагне постійній вдосконаленню як фахівець, професіонал своєї справи та особистість.

Жодна людина не може отримати професійну культуру разом із закінченням навчального закладу. Цей феномен формується упродовж багатьох років роботи, разом зі знайомством зі всіма її нюансами. Перш ніж сформувати в себе професійну культуру, людині необхідно пройти становлення як спеціаліста. Цей процес можна поділити на чотири етапи: навчальний – період, коли людина здобуває освіту з певної спеціальності, професії. У цей час відбувається оволодіння теоретичними знаннями, необхідними для роботи; етап становлення молодого спеціаліста – період, під час якого людина вчиться застосовувати отримані раніше теоретичні знання на практиці. Це відбувається завдяки наявності численних робочих ситуацій, виробничих труднощів, з якими стикається спеціаліст; етап синкретизму – період, коли відбувається поєднання знань, умінь і навичок та морально-етичних цінностей, пріоритетів. Добре вивчивши специфіку своєї роботи, її особливості, спеціаліст або підлаштовує її до прийнятих ним морально-етичних норм, або ні. У цей період вирішуються питання конформізму; етап користування професійною культурою – час, коли людина на основі певних професійних знань у процесі саморозвитку та вдосконалення формує такий стиль поведінки, завдяки якому її сприймають як висококваліфікованого спеціаліста, фахівця своєї справи.

Пройшовши всі ці етапи, людина отримує базу, фундамент, на якому безперервно продовжує будувати, формувати свою професійну культуру. Особистість вдосконалюється упродовж життя. Такі явища, як самоаналіз, самовиховання та їх наслідок – розвиток особистості – є основними способами формування культури особистості загалом та її професійної культури зокрема. Професійна культура є обов'язковою для тих, хто працює з дітьми. Адже робота з дітьми передбачає не лише наявність професійних знань, а й розуміння психологічних процесів дитячого віку, педагогічні вміння та навички. Актуальність таких знань подвоюється, за умови роботи з дітьми, які перебувають у сфері дії ювенальної юстиції, оскільки такі діти мають певні проблеми як психолого-педагогічного, так і правового характеру.

Зрештою, будь-яка діяльність органів, установ, організацій, які надають правову допомогу населенню, має активно висвітлюватися у засобах масової інформації. Мета такого висвітлення – інформування людей про можливість отримання якісної юридичної допомоги; роз'яснення питань, пов'язаних із зверненням до державних органів та органів місцевого самоврядування, окреслення кола їх компетенції; розміщення оголошень про прийом громадян та надання консультацій певними спеціалістами у разі звернення до цього органу з питань, що належать до

його компетенції; друк коментарів спеціалістів відповідних галузей до законодавчих актів, в яких надаються рекомендації, як вчиняти, щоб не допустити порушення своїх прав, або відстояти їх у випадку порушення.

Висновки. Однією з ознак правової держави є контроль із боку громадськості за діяльністю державних органів. Саме таким є завдання численних громадських організацій, які нині діють в Україні. Кожен може звернутися до представників такої організації з метою отримання консультації, надання допомоги. Однак і сьогодні їх частка у наданні правової допомоги населенню не є значною, що пов'язано з непоінформованістю населення про діяльність таких організацій. Багато хто знає про діяльність Гельсінської спілки, Харківської правозахисної групи, але про те, що такі організації діють у кожному обласному центрі, обмаль інформації.

Ми вважаємо, що діяльність таких організацій не має бути лише консультативною, а має охоплю-

вати ще один напрям – просвітницький. Фахівці таких організацій, груп могли б проводити просвітницькі заходи у навчальних закладах різних рівнів на певні теми, що стосуються прав дітей, прав і свобод людини і громадянина, правових шляхів захисту своїх прав, рекомендацій щодо поведінки у тих чи інших ситуаціях, в які може потрапити дитина. Такі заходи можуть стати своєрідною рекламною кампанією для правозахисників, про них може дізнатися чимало людей, до їхньої діяльності можуть долучитися як студенти-правознавці, так і правозахисники зі стажем практичної роботи.

Одним із найважчих завдань, яке необхідно виконати суспільству заради ефективного функціонування ювенальної практики в Україні, має стати підвищення рівня довіри населення до судових та правоохоронних органів та утримання цього показника на досить високому рівні. Ця проблема є актуальною саме нині, оскільки стан справ у цих галузях вимагає їх тотального реформування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цінності українців pro et Contra в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.socis.kiev.ua/ua/press/tsinnosti-ukrajintsiv-pro-et-contra-reform-v-ukrajini.html>.
2. Шумейко О.В. Основні підходи до дослідження сім'ї в системі соціально-гуманітарного знання / О.В. Шумейко // Філософські та методологічні проблеми права. – № 1. – 2011. – С. 135–144.
3. Поліщук П.В. Поняття правових цінностей та методологічні підходи до розуміння їх сутності / П.В. Поліщук // Філософські та методологічні основи права. – № 1/2. – 2013. – С. 75–81.
4. Грищук О.В. Принципи права: філософсько-правовий вимір / О.В. Грищук // Вісник Львівського університету. Серія: юридична. – 2015. – Вип. 61. – С. 16–23.
5. Степанов В.Ю. Інформаційне суспільство: концептуальний аспект філософії / В.Ю. Степанов // Культура України : зб. наук. пр. – 2010. – Вип. 31. – С. 98–106.
6. Социология: основы общей теории: учебник / Отв. ред. Г.В. Осипов. – М.: Норма, 2003. – 912 с.
7. Бліхар В.С. Вплив християнського морального вчення на формування держави соціально-демократичної орієнтації / В.С. Бліхар // Науковий вісник ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2015. – Т. 3. – Вип. 35. – С. 199–202.
8. Бойко А.І. Соціальна трансформація суспільства та проблеми світогляду / А.І. Бойко // Наукові записки Черкаського державного технологічного університету. Серія: Історичні науки. – 2004. – № 19. – С. 23–26.